

B Ä C K A S K O G

De första uppgifterna om Bäckaskog eller Svinebäck, som var det gamla namnet är från en avskrift av det testamente Bo Jonsson Grip lämnade efter sig när han avled 1386.

Där står antecknat vilka gårdar han ägde i Eds socken. I det som representerar nuvarande Östra Ed innehade han hela Åsvik och Vindö, samt i stort sett den del av socknen som under 1700-talet hörde till Fogelvik. Däri ingick bl.a. Bäckaskog och Ramsdahl. Ingen av dessa gårdar övergick i bonde-händer förrän man kommer långt fram på 1800-talet.

Bäckaskog var alltså en etablerad gård redan under medeltiden. Vid inbetalning av "Älvsborgs Lösen" 1571, var det en by med fyra gårdar. Då var Erik Carlsson Gyllenstierna till Årås ägare, och byn ärvdes av hans son Nils Gyllenstierna, men sedan växlade det mellan olika adelssläkter och först under Bernhard Horns tid kom Svinebäck permanent att tillhöra Fogelviks domäner.

År 1819 kommer en intressant historia. Då är Karl XIV Johan ägare till Svinebäck och några gårdar till under Fogelvik. Bakgrunden till detta var att Carl Henrik Posse var god vän med Karl Johan när denne var kronprins. Han lyckades också få stora penninglån av honom, med några gårdar som säkerhet. Greve Posse arrenderade de pantsatta gårdarna.

Han bror Carl Fredrik Posse blev sedan ägare till Fogelvik, men en stor del av de nämnda arrendeavgifterna var fortfarande obetalda. På grund därav hotade Kungens hantlangare 1826-27 med exekutiv försäljning av hela Fogelvik, men då lyckades greve Posse betala de resterande avgifterna och gårdarna återgick till rätt ägare. (Gård och Släkt 1998. A. Bockg). När Vihelmina Posse änka efter Carl Fredrik Posse sålde Fogelvik till kronprins Carl år 1852. behöll hon Hornsberg och de flesta utgårdarna däribland Svinebäck.

Hon fortsatte senare med utförsäljning av flera gårdar och 1858 sålde hon Svinebäck till inspektor C.G L. Lönnborg Ringstad, som i sin tur sålde till Edvin Lidberg på Bjursund Loftahammar år 1863.

Lidberg köpte ungefär samtidigt Ramsdahl nr 1, och sedan dess har de två gårdarna varit i sambruk.

Hans söner ärvde gårdarna 1885. De sålde 1894 till byggmästaren N. J. Ohlsson Vråka. Nu har namnet ändrats till Bäckaskog men båda namnen förekommer.

Ohlsons son Gustav Cederborg övertog Bäckaskog 1905. År 1907 sålde han Bäckaskog till trävaruhandlarna F.J. Lundberg och F.J. Pettersson från Falerum.

Det var en bra affär för de två skogspatronerna. Under några år högg de all avverkningsbar skog på egendomen, därefter sålde de den för en summa som bara obetydligt understeg inköpspriset. Det är ett typiskt exempel på att det alltid lönat sig bra att skövla och missköta en fastighet och därefter överlåta följderna till efterträdaren. Möjligheterna att finansiera köpet inverkar givetvis. När skogshandlarna köpte kanske det var det nog fråga om omedelbar likvid, under det att Lundberg och Pettersson säkert sökte underlätta möjligheterna för köparen att genomföra affären.

Tidigare var det ofta ägarbyten på Bäckaskog, men sedan Axel Dahlgren köpte egendomen 1912 har den stannat kvar i släkten.

År 1957 tillträdde Anders Dahlgren som ägare. Vi är vana vid att skriva om de gamla herrgårdarnas stolta historia. På 15- och 1600-talet ägdes Vindö av Banér och Vrangell. På Kråkvik och Åsvik var Skytte och Lewenhaupt ägare. men ifråga om kända ägare är det tvärt om med Bäckaskog. Visserligen har det en lång historia med olika adelsmän som ägare, men långt fram på 1800-talet var Fogelvik och senare Hornsberg ägare till byn som utgjordes av fyra gårdar.

I och med Lidbergs köp 1863 började expansionen ifråga om både mark och byggnader.

Något över etthundra år senare blev Bäckaskog riksbekant genom Anders Dahlgrens uppdrag som statsråd och senare talman i riksdagen.

ARBETSKRAFT.

Brukare och bönder: År 1386 är det endast en gård. Vid betalning av "Älvsborgs Lösen" 1615 är det fyra bönder. Hindrik, Nils, Jöns och Simon.

När kyrkoherden Mattias Magni år 1625 flyttar till Eds Capell som komminister, bor han först hos Simon Finne i Svinebäck.

Måns i Svinebäck är kyrkvård 1631. Flera kyrkvårdar och kommunala förtroendemän finnes bland bönderna.

Ungefär 50 bönder är antecknade i kyrkböckerna från 1615 till 1825, men det är nog några till eftersom uppgifterna är tagna enbart ur initiallängderna.

Det är flera yrkeskategorier representerade på gården bl.a en skräddare, en inspektor och en rättare, de senare var anställda av Fogelvik. Många par har gift sig och flyttat från byn, men som regel var familjerna stora och vuxna barn är ofta kvar på gården som extra arbetskraft. Under normala förhållanden torde det inte ha varit någon brist på arbetskraft under småböndernas tid, men det var stora skyldigheter mot jordägaren och adeln tog alltid ut sina rättigheter.

När stora byggnadsarbeten vid Fogelvik krävde arbetskraft fick nog de underlydande delta i långt större utsträckning än överenskomna dagsverken avsåg.

Kyrkböckerna tyder det på att det blev förändringar i byn på 1820-talet, men det verkar inte som alla fyra arrendatorerna slutade samtidigt.

Det har också förekommit en brand i byn, men den är inte nämnd bland särskilda händelser i socknen. Det kan bero på den förut nämnda pantsättningen att någon brandstodsersättning ej betalats ut. Dessutom kan det ha inträffat när vi saknade ordinarie komminister i kapellförsamlingen. (däremot skriver man redan 1782 om att ett par gårdar förstördes vid en brand i Långrådna).

Gårdarnas ekonomibyggnader låg ganska nära varann efter vad kartan utvisar. men det kan ändå vara så att några hus klarade sig undan branden. Enligt kyrkböckerna var det fyra bönder fram till 1821, efter 1825 är de två och 1839 är det ingen bonde kvar.

Vid den tiden har det kommit arbetsbefäl, statare och flera drängar till gården. Fogelvik tog tydligen hand om hela jordbruket i slutet av 1830-talet.

Nu blev det en brukningsenhet av hela Svinebäck och första delen av den nuvarande ladugården byggdes förmodligen då. Antalet personer som var bosatta på fastigheten ökade markant de närmaste åren. Det var vid samma tid också regel på andra gårdar eftersom befolkningen ökade mycket över hela landet, och sysselsättningen utanför jordbruket var mycket begränsad innan industrins genombrott och emigrationen tog sin del av landsbygdens befolkning.

Den största delen av den nuvarande åkern nyodlades under 1800-talet och med den utrustning som då var tillgänglig krävde det mycket manuellt arbete.

Förändringar på fastigheten verkar inte ha varit så omfattande förrän Lidberg inträder som ägare. Först köpte han Ramsdahl 2 som lades till Svinebäck och sedan började han bygga upp egendomen på ett mera ståndsmässigt sätt. Efter vad som kan utläsas av hans byggnadsplaner räknade han nog med att gården skulle stanna inom slakten. Han ger också fastigheten ett annat namn.

Enligt följande anteckning i husförhörslängden byter fastigheten namn till Bäckaskog år 1874: "Genom Kungl. Kammarrättens utslag av den 15/10 1874 heter numera hela detta hemman Bäckaskog".

År 1885 är sönerna Karl och Hjalmar Lidberg ägare. De säljer egendomen 1894 till byggmästaren N. J. Ohlsson Vråka.

Hans son Gustav Cederborg börjar som inspektor 1896, och 1905 är han ägare. Han är den första ägaren som är bosatt på Bäckaskog.

Trävaruhandlarna Lundberg och Pettersson från Falerum köper fastigheten 1907. De arrenderar de ut lantbruket till Karl Johan Vernqvist, som varit rättare vid Kråkvik. Han slutar 1912 och flyttar till Stjärneberg.

På hösten 1911 tecknar bröderna Axel och Thore Dahlgren ett arrendekontrakt, men redan innan tillträdet skett 1912 köper Axel Dahlgren egendomen.

Båda bröderna flyttar till Bäckaskog och driver lantbruket gemensamt, under det att Axel är ensam ägare.

Det var många anställda och flera arbetarlägenheter. I nuvarande c.d.l. var det tre lägenheter, dessutom hade man Ängbacken och senare även Lerbo. Ramsdahl nr 1 var också arbetarbostad till framåt sekelskiftet.

Den tidens brukningsmetoder och mekaniseringsgrad krävde mycket manuellt arbete, och samtidigt nyodlades stora åkerarealer. Förutom statfamiljerna var drängar och pigor anställda. Fru Berta Dahlgren berättade en gång att när hon kom till Bäckaskog 1918, bodde sammanlagt 50 personer på gården.

På adelns domäner förekom ibland utjordar, som ärvdes av någon annan än den som fick själva sätesgården och de ärvdes ofta vidare utan någon förbindelse med stamfastigheten.

Bäckaskog 2:1 var ett sådant område. Det var en slätteräng som låg bortom Betesdalen. Det kom under årens lopp att höra under Forsby. Det var torpare under Forsby som fick förmånen att mot ett lämpligt antal dagsverken skörda ängen. En sagesman som gick bort för några decennier sedan berättade följande som han hört i sin barndom. " Ängshö var halkigt att hantera, när man skulle ta ett fång på gaffeln fick man bara hälften med sig.

När Forsbytorparna hade slagit och torkat sitt hö skulle det köras hem. Järnhjulsvagnar och den tidens glesa hökärror var föga lämpliga för ändamålet. Följden var ofta att när de väl kom hem till torpet hade de knappt halva lasset kvar."

Utmarken köptes av Lidberg och återgick till Bäckaskog.

LANTBRUK.

De flesta gårdar av den här storleksordningen i mellan- och kustbygden har haft torpare som gjort dagsverken vid gården. De som bodde i stugorna på Blankeboområdet kallades inte torpare utan backstugusittare och de var antingen gamla eller hade andra yrken.

Några egentliga dagsverkstorpore har inte funnits vid Bäckaskog och det påverkar givetvis den anställda arbetsstyrkans storlek under 1800- och första delen av 1900-talet. I övrigt följer gårdens jordbruk den vanliga linjen i Sverige, långsam expansion under tidigare sekler och stor nyodling och övrig utveckling under 1800-talet. För att inte tala om de många revolutionerande förändringar som skett med jordbruket under vårt nuvarande sekel.

ARBETARBOSTÄDER.

Den nuvarande mangårdsbyggnaden byggdes av E. Lidberg som bostad för inspektör och andra anställda. efter vad planeringen visar avsåg han nog att herrgårdens huvud byggnad skulle ligga i nerkant av åkern med de vita magasinerna som flyglar.

Någon ägare kom dock inte att bo på Bäckaskog förrän Gustav Cederborg bosatte sig där i början av 1900-talet. Stora huset innehöll innan dess tre arbetarlägenheter.

Ängbacken blev arbetarbostad 1855 och Ramsdahl 2 som inköptes 1863 användes för samma ändamål till omkring 1880.

Lerbo som innehöll två lägenheter byggdes omkring sekelskiftet.

BETESDALEN.

Betesdalen (äldre benämning Bessdalen) har sedan lång tid tillbaka varit Bäckaskogs fiskeläge. Det är omnämnt i kyrkboken 21/4 1727 när fiskaren Sven Holstenssons första barn Nils föds. Då finns det en fiskare till, han heter Måns Holstenson och de är förmodligen bröder. Sedan följer en lång rad av arrendatorer i Betesdalen de har alla haft fiske som sin huvudsakliga försörjning och även senare har det varit två bröder som samarbetat om arrendet. Så var fallet med de sista arrendatorerna Holger och Karl Karlsson. Den största delen av fiskelägets över två och ett halvt sekel kända historia har det varit en fiskare med flera drängar anställda. Det har varit här som på andra ställen fisket har varit beroende av de redskap som stått till buds såväl som den relativa prisnivån och avsättningen. En del har haft bra inkomster och andra har haft det jobbigare. Det mönstret ser man på andra platser inom det kustnära fisket. De som arbetade inom jordbruket hade förr i tiden långa arbetsdagar ända fram på 1930-talet var det 10 timmars arbetsdag sex dagar i veckan. Arbetstiden för fiskardrängarna var inte bättre.

Gösta Svensson som är f. 1914 berättar följande. När jag var 14 år började jag som fiskardräng i Betesdalen. På våren när strömmingsfisket började fick man börja klockan tre och dra noten. Normalt var man tillbaka från sjön vid 8-9 tiden på förmiddagen, men variationerna var stora beroende på hur fisket lyckades och hur många notvarp man fick dra.

All fisken skulle sedan sorteras och läggas i lådor. Fick man riklig fångst kunde det jobbet vara ända till klockan fem på em.

Då blev det middag och dagens första rast, men arbetsdagen var ingalunda slut. Nu skulle redskapen göras i ordning för nästa dag. Det kunde hända att det jobbet pågick ända till kl var elva på kvällen.

Långa arbetstider blev en vana, mest negativt för en ung grabb var att man fick dagens sista måltid vid fem på em. Det var motbjudande att gå och lägga sig hungrig på kvällen när man arbetat så många timmar.

Sedan yrkesfisket vid Betesdalen upphörde på 1960-talet nyttjas f.d. fiskarlägenhet och båthus för fritidsändamål.

ÄNGBACKEN

Ängbacken (senare Ängen) är antecknat i H:fl 1828. Då bor skräddaren Carl G. Pettersson där. Han flyttar till Blankebo 1855, och därefter är Ängen arbetarbostad.

Numera är det fritidshus.

HÄRSTAD

Den första som var skriven i Härstad var avskedade båtsmannen Carl Fredrik Rosenblom. Han är f. Sthl 1777. Har dömts till kyrkoplikt i Lofta. Rosenblom kommer från Tryserum till Liknevarp 1826, han är skriven som fattihjon när han kommer till Härstad 1828, tillsammans med hustrun Margaretha Nilsd. f. i Ed 1789, och dotter Clara f. i Lofta 1818 (antecknad som fånig) Son Carl A. f. 1824 kommer från Lofta 1841 och flyttar till Tryserum 1842. Dottern Anna-Stina f. 1828 flyttar till Tryserum 1841. Rosenblom avlider 1846, änkan Margaretha bor kvar till sin bortgång 1859. Dottern Clara bor då kvar men inget är nämnt vart hon sedan flyttar. De yngre syskonen har flyttat ut tidigare.

Änkan Stina Lotta Eriksd. f. 1808, kommer från Svinebäck 1863. med dottern Otta

Vilhelmina Larsd. f. 1845 och dottern Fredrika Vilh. f. 1848.,
En äldre dotter Christina Larsd. f. 1841. kommer från Åsvik och flyttar senare till Ramsdahl
samma år. De yngre döttrarna flyttar också 1868 och 1869, men modern bor kvar till sin
bortgång . Stugan är bortriven för länge sedan.

B L A N K E B O

Förutom Båtsmanstorpet som ligger på Liknevarp, finns två backstugor på Bäckaskog, som
ligger i området kring Blankebo. Dels den äldre som ligger c:a 250 m.väster om Båtsmans-
torpet och i husförhörslängden heter Blankebo under Svinebäck. Den senare som byggdes av
avskedade båtsman Simon Örnfjäder 1841, ligger nära gränsen mot Liknevarp 150 m nordost
om Båtsmanstorpet. Denna benämnes egen stuga på Svinebäckens ägor.

Det äldre Blankebo var in liten stuga. En hög av rester från muren till spisen finns kvar.
Enligt kyrkobokföringen var den sista inneboende änklungen Lars Andersson som avled 1869.
Stugan måste dock ha stått kvar obebodd ovanligt länge eftersom C. A. Dahlgren Broxvik f.
1919 säger att rivningsvirket såldes som ved till skärgården och han var med när de körde det
till stranden för vidare transport med båt.

Om vi förutsätter att inga avskedade båtsmän eller änkor bor kvar på båtsmantorpet är listan
över inneboende i det som kallas Blankebo följande:

Ingeborg Eriksdotter (änka efter Benjamin Fågel) f. i Örbäcken d. 1785. Brita Benjaminsd. f.
17670927, Carl Benjaminsson f. 17691005, d. 1785.

Måns Jönsson avskedad båtsman f. 17410306, Långgrådna d. 1804, hustru Christina Månsd. f.
1756 Ed, Christina Dotter f.17940925. Måns gift 1gång 9 barn.

Från Kråkvik Anders Persson f. 17790401 Draget, g. 1804, Anna Arvidsd. (änka) hustru, f.
17730117 Velendebo d. 1839. Chatarina Andersd.dot. f.18040503, Maja Andersd. f.
18110620 d. 1811.

Kristina Gudmundsd. änka f. 17671013, Kråktorpet.

Erik son u.ä. f. 18090401 Källan, d.1813.

Brita Jonsdotter änka f. 17331106 St. Askö, d.1812. Gift i Liknevarp, 12 barn.

Från Svinebäck 1825, statorp. Jon Persson.

Anders Jonsson Till Glo 1831.

Zakarias Källgren g. 1822 till Långgrådna 1925

Från Brevik1845 Skomakare Peter Törnberg, till Ängbacken 1849.

Änkl. Lars Andersson f.1795, d. 18691020.

När Simon Örnfjäder fick avsked som båtsman 1841 byggde han en stuga c:a 150 m nordost
om Båtsmanstorpet.

Det är en mycket bra husgrund, varför man kan förmoda att det även var ett bra hus.

Det var förmodligen den stugan som köptes och fraktades till Kråkvik, för att användas som
byggnadsmaterial när den lilla arbetarbostaden uppe på berget byggdes 1910.

Inneboende:

Avsk. båtsman Simon Örnfjäder f. 1783 infl. 1841.

Hustru Anna Jonsd. f. Eds C. 1795 d. 1827. Dotter Chatarina f. 1811. Hustru 2 Anna
Gudmundsd. f. Härvik 1802, g. 1829, d. 1855,

Skomakaren Carl Gustav Pettersson f. 1828. D. 1896. Hustru Anna Cajsa Folke f. 1831
g.18510208. D. 1907.

Dotter Mathilda f. 1862.

Hj. 20000803.